

Suomen musiikkikirjastoyhdistys ry
PL 148
01301 Vantaa
musakir@kaapeli.fi

Opetusministeriölle

Asia: Lausunto keskustelumuistion *Tekijänoikeuden suuntaviivoja* kysymyksiin ja yleisemmin tekijänoikeuslainsäädännön ja –järjestelmän kehittämisestä

Viite: Opetusministeriön lausuntopyyntö 1.3.2007

Suomen musiikkikirjastoyhdistys ry edustaa suomalaisia musiikkipalveluiden tarjoamiseen erikoistuneita kirjastoja sekä yleisten kirjastojen osastoja. Oheisessa lausunnossamme on kiinnitetty huomiota ennen muuta asioihin, joilla on merkitystä musiikkipalveluiden tarjoamisen olosuhteisiin. Lausuntomme ei pyri kattamaan kaikkia kirjastotoiminnan kannalta tärkeitä näkökulmia, vaan niiden odotamme tulevan esiin muiden kirjastoalan organisaatioiden omien lausuntojen välityksellä. Kirjastoalan tekijänoikeusryhmä tulee antamaan myös oman, kirjastoalan yleisiä näkemyksiä edustavan lausuntonsa.

Helsingissä 3.5.2007

Ulla Ikäheimo
puheenjohtaja

Heikki Poroila
sihteeri

Suomen musiikkikirjastoyhdistyksen lausunto keskustelumuistiosta Tekijänoikeuden suuntaviivoja

1. Kolme huolestuttavaa kansainvälisen ja kansallisen tekijänoikeuden kehitysilmiötä

Musiikkikirjastojen palvelut syntyvät aina luovien tekijöiden työn pohjalta. Ilman luovia musiikin tekijöitä ja esittäjiä ei ole tarjottavia sisältöjä. Tekijänoikeuden avulla tapahtuva luovuuden tulosten hyödyntämisen turva on kirjastojen näkökulmasta arvokas ja suojeltava asia. Kirjastojen näkökulmasta kansainvälisen tekijänoikeuden kehitys näyttää tässä suhteessa huolestuttavalta. Monin eri tavoin – ei vähiten kansainvälisten sopimusten pakottamana – on voimistunut kehitys, joka siirtää tekijänoikeuden painopistettä luovista tekijöistä oikeuksien haltijoihin.

”Oikeudenhaltijaoikeuden” voimistuminen on kirjastopalveluiden näkökulmasta selkeä uhka. Musiikin tekijöillä on luonnollinen intressi musiikkinsa levittämiseen mahdollisimman monen kiinnostuneen ulottuville, ja tietyissä tilanteissa kirjastolaitos voi tarjota palveluita, joita millään muulla tavalla ei ole saatavissa. Musiikin tekijöillä ei yleisellä tasolla ole tarvetta tai kiinnostusta estää ja rajoittaa kirjastopalveluiden hoitamista ja kehittämistä.

Tilanne on toinen, kun tekijänoikeus suojaa tekijän sijasta oikeudet haltuunsa ostanutta yritystä. Yrityksen luonnollinen intressi on kaupankäynti oikeuksilla. Kirjasto ei yrityksen näkökulmasta ole välttämättä myönteinen yhteiskunnallinen ilmiö, vaikka sen toiminta välillisesti voi palvella myös yrityksen etuja. Erityisesti verkkoympäristössä kirjasto koetaan helposti musiikkia rahaa vastaan välittävän yrityksen viholliseksi, koska kirjaston peruslähtökohtana on välittää maksutta sitä, mitä yritys välittää maksua vastaan.

Toinen yleinen tekijänoikeuden kehityssuunta, joka on musiikkikirjastopalveluiden näkökulmasta huolestuttava, on tekniikan käyttäminen lain sallimien tekijänoikeuden rajoitusten mitätöimiseen. Vaikka juuri tätä kirjoitettaessa maailmanlaajuiset musiikkiyritykset ovat luopuneet CD-levyjen teknisistä suojuuksista niiden synnyttämien ongelmien takia ja vaikka myös verkkomusiikin puolella on alkanut esiintyä voimistuvaa tendenssiä teknisten tekijänoikeussuojista luopumiseksi, lainsäädäntö EU:n tasolla antaa oikeudenhaltijoille kohtuuttoman voimakkaan mahdollisuuden halutessaan mitätöidä esimerkiksi oikeus tehdä kopio yksityiseen käyttöön. Kun lainsäädäntö kuitenkin sisältää pakollisen hyvitysmaksun kaikissa niissä laitteissa, joilla yksityistä kopiointia voidaan tehdä, tilannetta ei voida pitää yhteiskunnallisesti oikeudenmukaisena. Kirjastojen palveluita tämä kehitys ei ole suoranaisesti estänyt, mutta kuitenkin haitannut.

Kolmas huolestuttava kehitysilmiö on tekijänoikeuden suoja-aikojen pidentäminen entisestään. Monet kirjastojen suunnittelemat verkkopalvelut perustuvat siihen lainsäädännölliseen tosiasiaan, että oikeudet teoksiin ja esityksiin raukeavat tietyn ajan kuluttua. Pyrkimykset pidentää näitä suoja-aikoja – erityisesti lähioikeuksiin kuuluvien esityksiin liittyvien oikeuksien osalta – uhkaavat suoraan kirjastojen pyrkimystä tarjota kansalaisille verkon kautta musiikin historiaa kuultavaksi, katseltavaksi ja tarvittaessa kopioitavaksi.

Pidämme tärkeänä, että lainsäädännön kehittämisessä kiinnitetään huomiota näiden ilmiöiden synnyttämien haittojen torjumiseen.

2. Kommentteja muistion *Tekijänoikeuden suuntaviivoja ajatuksiin ja kysymyksiin*

Visio (s. 8)

Tekijänoikeus 2015 –visiossa on paljon hyviä ja kannatettavia tavoitteita. Kuitenkin teksti herättää mm. seuraavanlaisia kommentteja ja kysymyksiä:

”Tekijänoikeus luo vahvaa pohjaa (...) luovalle taloudelle ja luoville toimialoille”. Tarkoitetaanko ilmaisulla samaa kuin ”luovan toiminnan pohjalla toimivalle taloudelle ja toimialoille”? Talous ja toimialat tuskin ovat sinänsä luovia, tällaiset käsitteet ovat helposti pelkkää sanahelinää.

”Käyttäjät ovat tyytyväisiä: transaktiokustannukset ovat oikealla tasolla”. Miten tällaiseen voidaan vaikuttaa lainsäädännöllä? Kysehän on markkinataloudesta, jossa ”transaktiokustannuksia” ei voi säädellä lailla.

”Tiedon saatavuus ja ilmaisun vapaus toteutuvat; tekijänoikeuden ei koeta estävän tiedon vastaanottamista ja sen välittämistä.” Tällainen tavoite on tärkeä ja kannatettava, mutta ilmaisussa kiinnittää huomiota muotoilu ”ei koeta estävän”. Eikö tavoitteen kuitenkin pitäisi olla muutakin kuin mielikuvaa tai uskomusta?

”Valtionhallinnolla on Suomen etuja palveleva yhtenäinen tekijänoikeuspolitiikka.” Miten tekijänoikeuspolitiikka palvelee valtion etuja? Tämä on sen verran vahva ilmaisu, että kaipaasi perusteluja. Olisi varmaankin oikeutetumpaa puhua ”Suomen kansalaisten” eduista.

Sivulla 9 puhutaan ”tietoverkkopiratismista”. Mitähän konkreettista toimintaa tällä käsitteellä tarkoitetaan, kun sivun 10 yläreunassa puhutaan erikseen laittomasta vertaisverkkolevityksestä? Luvusta Mahdollisuuksia ja ratkaisulinjauksia (s. 10) puuttuu mielestämme siihen ehdottomasti kuuluva **perusoikeusnäkökulma**.

Miksi tekijänoikeuslainsäädännön tekninen uudistaminen edellyttää ”koko eduskunnan sitoutumista”? Eihän kyseessä ole kuitenkaan perustuslain säätämisyjärjestyksestä?

Tuemme pyrkimystä ”Tekijänoikeuksien kollektiivihallinnoinnin kehittämiseen”, mutta mitä tarkoitetaan tässä yhteydessä ilmauksella ”sopeutumista globaaleiden markkinoiden haasteisiin edistetään”? Emme näe mitään yhteyttä kollektiivihallinnoinnin ja globaalimarkkinoiden välillä, pikemminkin jälkimmäinen on ensin mainitun este.

”Tekijänoikeuden rajoitussäännösten alaa muotoillaan ottaen huomioon yhteiskunnan yhteisen ja yleisen edun kannalta tärkeitä ja keskeisiä tavoitteita.” Tämä on tärkeä asiakohta, mutta ilmaisu ”alaa muotoillaan” on kyllä erittäin epämääräinen ja epäilyttävä. Kun kirjastojen koko palveluvalikoima perustuu näihin rajoitussäännöksiin, emme tietenkään ole halukkaita sellaiseen ”muotoiluun”, joka kaventaa rajoitussäännösten alaa. Tällainen epämääräisyys ei ole keskustelulle hyväksi.

3. 100 kysymystä ja musiikkikirjastoalan vastauksia niihin

Seuraavassa on kysymyksiin viitattu numerolla ja sitä edeltävällä isolla K-kirjaimella.

K1. Tekijänoikeuslain säännökset eivät fyysisten dokumenttien alueella aiheuta merkittäviä sananvapauteen liittyviä ongelmia. Tilanne voi muuttua verkkoympäristössä, jossa osa aineistosta on erilaisten lukkojen takana eikä vapaasti kenen tahansa tutustuttavissa. Se ei rajoita välttämättä primaarista sananvapautta (mahdollisuus ilmaista oma näkemyksensä), mutta kylläkin sekundaarista sananvapautta (mahdollisuus kommentoida esitettyjä näkemyksiä). Kirjastopalveluiden näkökulmasta jokainen salasanoilla ja maksuilla suljettu verkkosisältö sisältää sananvapauden kannalta arveluttavia piirteitä. Fyysisten tallenteiden maailmassa kirjastot pystyvät tarjoamaan tutustumisen mahdollisuuden myös niille, joilla ei ole varallisuutta hankkia teoksia. Verkkoympäristössä tätä mahdollisuutta ei enää ole.

K2. Tilanne on sama tässä kuin ensimmäisenkin kysymyksen kohdalla. Kun osa tiedosta ja informaatiosta on lukittuna, ongelmia saattaa syntyä ja todennäköisesti syntyykin, kun tärkeitä sisältöjä on saatavana vain maksullisin käyttösopeimuksin. Tekijänoikeuslainsäädännössä tulisikin etsiä keinoja, joilla varmistetaan yhtä laaja kirjastosaatavuus verkkoympäristössä kuin fyysisten tallenteiden maailmassa. Eräs keino on helpottaa Kansalliskirjastoon kerättävän kansallisen verkkoaineiston etäkäyttöä muissakin kuin vapaakappalekirjastoissa.

Sivulla 13 (2.2 Toimintaympäristö) todetaan, että tekijänoikeus on ”suurimmalta osin neutraalia käytössä oleviin teknologioihin nähden”. Kirjastojen näkökulmasta tämä ilmaus on vähättelevä, koska kirjastojen erityissäädökset sisältävät merkittäviä teknisiä kavennuksia. Olemme sitä mieltä, että tekijänoikeuslaissa vielä olevat tekniset täsmennykset on syytä poistaa.

Sivu 14, kolmas kappale. Perinteisten teoskategorioiden rinnalle syntyneet uudet teoslajit tulisi opetusministeriössä määritellä ainakin alustavasti, jotta keskustelua teoslajikohtaisista rajoitussäännöksistä voidaan käynnistää. Toisin päin työtä ei kannata tehdä, spekulatioille jää muuten aivan liian suuri alue. Pidämme teoskategorioiden modernia määrittelemistä sinänsä tarpeellisena, koska kirjastoalallakin on ollut ongelmia joidenkin tallenteiden sisällön määrittelemisessä (varsinkin CD-ROM – ja DVD-ROM –tallenteet).

Sivulla 14 luetellaan tekijänoikeusalan sidosryhmiä. Luettelon viimeisenä kohtana on ilmaisu ”kuluttajat”. Mielestämme ilmaisun tulisi sisältää myös sellaiset kansalaiset, jotka eivät ole kuluttajan vaan muun loppukäyttäjän roolissa. Esimerkiksi kirjastosta satukirjan lainaavaa lasta ei tule tarkastella ”kuluttajana”. Kenties ilmaisu ”kuluttajat ja muut kansalaiset” olisi riittävä.

Sivulla 15 otetaan suhteellisen voimakkaasti kantaa teknologianeutraalisuuden hyvyyteen ja huonouteen tarkemmin määrittelemättä. Jos joku on sitä mieltä, että teknologianeutraalisuutta ei lain jossain kohdassa tule soveltaa, ratkaisu pitäisi perustella selkeästi ja konkreettisesti.

Samalla sivulla 15 on lause ”Oikeuksien painopisteen tulisi siirtyä luovien tekijöiden oikeuksista tuottajien ja jakelijoiden suuntaan.” Vastustamme jyrkästi tällaista vaatimusta, joka suuntautuu suoraan luovan tekijän aseman heikentämiseksi.

K3. Liiketoiminnan riskin tulee kattaa myös tekijänoikeudelliset vaikutukset. Vastustamme sitä ajatusta, että joidenkin tekijänoikeudesta suoraan hyötyvien markkinayrittäjien asemaa tuetaan tekijänoikeuslain säädöksillä. Tällainen tuki merkitsee aina kuluttajan ja tavallisen kansalaisen aseman heikkenemistä. Markkinataloudessa yrittäjä kantaa riskin kokonaisuudessaan, jos haluaa myös tuloksen kokonaisuudessaan itselleen.

K4. Kysymys on huonosti muotoiltu. ”Sisällöillä” ei voi olla mitään ehtoja, sisältöjä luovilla tekijöillä sen sijaan voi olla. Tekijänoikeuslaki ei voi lähteä mielestämme muusta kuin tekijän ehdoista.

K5. Taloudellinen hyödyntäminen tulee aina korvata tekijälle jollain tavalla. Rajoitussäädöksillä on kuitenkin tehtävä selkeä ero taloudellisen ja muun hyödyntämisen välillä. Tekijän oikeutta korvauksiin taloudellisesti merkityksettömästä käytöstä tulisi harkita vain perustelluissa erityistapauksissa.

Sivulla 16 esitetään ajatus tekijänoikeuslainsäädännön valmistelun siirtämisestä kauppa- ja teollisuusministeriöön. Kun tästä ei jostain syystä ole itsenäistä kysymystä, toteamme lyhyesti, että ajatus ei ole kannatettava, koska se on uhka tekijän oikeuksille.

Samassa luvussa sivulla 16 esitetään ajatuksia sopimuslisenissäästöjen karsimisesta turhia kustannuksia synnyttävinä ja tekijöiden valtaa järjestöille siirtävänä toimintamallina. Kirjastoalan näkökulmasta tilanne on sellainen, että käyttömuodoissa, joissa kirjastoilla ei ole lakiin perustuvaa toimintaoikeutta, mikä tahansa kollektiivinen sopimusjärjestelmä on parempi kuin ajautuminen tapauskohtaiseen lisenointiin. Emme halua tukea tekijän vallan kaventamista, mutta kollektiiviset sopimukset ovat tietyissä tilanteissa ainoa keino laista seuraavien ongelmien ratkaisemisessa.

Sivulla 17 on esitetty ajatus siitä, että julkisella rahoituksella tuotettu aineisto tulee saattaa yleisön saataviin vapaasti tai esimerkiksi Creative Commons –lisenssillä. Tuemme tätä ajatusta sillä varauksella, että luovalla yksilötekijällä täytyy kuitenkin säilyttää kaikki moraaliset oikeudet.

K6. Tekijänoikeuslain säädöksiä on koko ajan muutettu oikeudenhaltijan oikeuksia vahvistaen ja loppukäyttäjän oikeuksia rajoittaen. Tässä suhteessa Suomen (EU:n) lainsäädännössä on joutunut paikoilleen liian pitkälle yksityisyyden alueelle (mm. yksityiseen käyttöön tulevan kappaleenvalmistuksen ehdot ja omaan käyttöön tulevien tallenteiden maahantuonti). Ei pidä säätää tiukkoja lakeja, jotka sotivat kansalaisten oikeustajua vastaan, joitten todistustaakka on kansalaisen näkökulmasta kohtuuton ja joiden valvominen ei ole kuitenkaan mahdollista.

K7. Kyllä. Tekninen suojaus on markkinatekninen toimi, jolla ei pitäisi olla mitään kytköstä tekijänoikeuslakiin. Teknisten suojausten kiertämisen kriminalisointi on ollut täysin väärä toimi.

K8. Tekijänoikeuden painopiste ei ole ollut ainakaan liikaa itse tekijän oikeuksissa, pikemminkin on ollut nähtävissä pyrkimystä siirtää painopistettä pois tekijästä (näin varsinkin lähioikeuksien alueella, missä oikeudet alkavat olla yhtä vahvoja kuin tekijällä). Tekijänoikeuslain tehtävä ei pidä olla yritystoiminnan vaan luovuuden tukeminen.

K9. Tekijänoikeuslaki on kokonaisuus, jossa tekijän oikeuksien ja siihen säädettyjen rajoitusten tasapainotilaa on hoidettava. Tasapainon horjuminen ja sitä korjaava lain muutos täytyy kuitenkin aina pystyä perustelemaan hyvin.

K10. Ei mene, pikemminkin päinvastoin.

K11. Vastustamme muutoksia työsuhteessa luotujen teosten oikeuksiin, tekijän oikeutta luomiinsa teoksiin ei pidä mennä kaventamaan. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä tarkentaa työsuhteessa luotujen teosten määritelmiä, koska monilla aloilla tehtävän työn tulosten teosrooli on epäselvä (esimerkiksi kirjastoissa dokumentoijan työn tuloksena syntyvä bibliografinen tietue).

K12. Ratkaisevaa on se, liittyykö uudelleen jakamiseen taloudellisen tuloksen tavoittelua vai ei. Mielestämme ”samalle yleisölle” tapahtuvaa jakelua ei pidä korvata useampaan kertaan, jos uudet jakelumuodot ovat maksuttomia. Sen sijaan uusi korvaus on aina paikallaan, kun kyseessä on uuden jakelijan liiketoiminta.

K13. On epätarkoituksenmukaista kieltää toiminta, jonka esiintymistä ei voida mitenkään valvoa ja estää ja josta ei voida rangaista. Tekijänoikeuslainsäädännössä tulisi keskittyä kieltämään ja rankaisemaan sellainen toiminta, joka perustuu taloudellisen tuloksen saavuttamiseen tai muuhun tuottamukselliseen tekijän oikeuksien loukkaamiseen esimerkiksi toisen teosta vääristämällä. Tekijänoikeuslaista tulisi poistaa sellaiset kiellot, joihin ei kohtuudella ole voitu liittää rangaistavuutta.

K14. Tekijänoikeutta tarvitaan myös tulevaisuudessa, ongelmia on syntynyt pääasiassa sen takia, että – paljolti EU:n vaikutuksesta – on vahvistettu oikeudenhaltijan oikeuksia tekijän sijasta. Suomen tekijänoikeuslain kokonaisuudistus on tarpeen, vaikka se nähdään äärimmäisen vaikeana tehtävänä.

K15. Tekijänoikeuslain käsitteistö on erityisesti teoslajien osalta pahasti vanhentunut. Vaikka tietty yleisyys on sinänsä järkevä ratkaisu, pääosin 1960-luvulta peräisin oleva käsitteistö ei ole kyennyt palvelemaan kaikkia nykypäivän tarpeita. Erityisen selkeitä puutteita on kuvan, äänen ja muiden sisältöelementtien yhdistelyyn perustuvissa teoslajeissa.

K16. Kannatamme sellaista lähestymistapaa, jossa toteutetaan mittava tekninen yksinkertaistus puuttumatta asiasisältöihin.

K17. Mielestämme on olennaisen tärkeitä ankkuroida tekijänoikeuden sisältöön liittyvät muutokset riippumattomaan ja mahdollisimman tieteelliseen tutkimustyöhön. Varsinkin taloudellisen intressin mukanaolo tulee pyrkiä minimoimaan. Tekijänoikeuteen liittyvät linjanvedot ovat aina poliittisia, mutta päättäjille täytyy kyetä tuottamaan intresseihin nähden neutraalia tutkimustietoa aina kun se on mahdollista. Tällaiseen tutkimus- ja selvitystyöhön täytyy kytkeä myös jo tehtyjen päätösten jälkiseuranta, jotta onnistumista voidaan arvioida. On olennaisen tärkeitä, että tieteellinen tutkimus- ja selvitystyö tapahtuvat riippumattomassa yliopistossa tai vastaavassa laitoksessa, ei minkään lainvalmisteluun osallistuvan osapuolen sisäisenä työnä.

K18-19. Tekijänoikeuslaki perustuu poliittisiin ratkaisuihin niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin. Päättäjien täytyy ottaa vastuu kaikista niistä ratkaisuista, joissa ei ole päädytty vapaaseen sopimusoikeuteen. Tekijänoikeudellisten intressien monimutkaisuus ja eri toimijoiden aseman erilaisuus huomioon ottaen julkisen vallan roolin täytyy säilyä voimakkaana. Yksityistaloudellisen vallan lisääminen tekijänoikeudessa johtaa vääjäämättä itse tekijän oikeuksien kaventumiseen.

K20. Suomen tekijänoikeuslaki on ollut suhteellisen onnistuneessa tasapainotilassa, mutta varsinkin tuoreimmassa uudistuksessa tasapainoa muutettiin rajoitussäädöksiä heikentämällä, mielestämme lyhytnäköisesti ja lähinnä tekijänoikeuksilla taloudellista tulosta tekevien yritysten painostuksen takia. Esimerkiksi yksityiseen käyttöön tapahtuvan kappaleenvalmistuksen rajoitussääntö on pohjimmiltaan selkeä, mutta siihen on tehty rajoituksen merkitystä heikentäviä muutoksia eri puolille lakia (mm. suojausten suoja).

Tekijänoikeuslaissa tulisi rajoitussäännökset jakaa nykyistä selkeämmin kaupallisista toimintaa koskeviin ja muihin. Kaikki sellainen toiminta, joka tapahtuu yksityisessä piirissä ilman taloudellisen tuloksen tavoittelua, tulee säätää yleisenä rajoituksena. Vastaavasti toiminta, jossa on taloudellinen intressi, tulee yksityiskohtaisesti säätää korvausvelvolliseksi tekijälle.

Kirjastojen toimintaan liittyvissä rajoitussäännöissä on useita puutteita ja ongelmia, joita tässä on vain listattu alustavasti, niihin on palattava tarkemmin muissa yhteyksissä:

(1) Kirjastojen ryhmittely erivapauksien osalta eriarvoisiin ryhmiin monimutkaisella tavalla on epätarkoituksenmukainen järjestely, joka ei tuota kenellekään mitään hyötyä. Tulisi lähteä siitä, että kaikilla julkisilla kirjastoilla on samat muistiorganisaatioiden perusoikeudet, jonka lisäksi nimetyillä organisaatioilla, ennen muuta Kansalliskirjastolla, on joukko muilta puuttuvia erityisiä oikeuksia.

(2) Julkisissa kirjastoissa tapahtuva arkisto- ja turvakopiointi tulee säätää teknologianeutraaliksi, jotta muistiorganisaation tehtävät voidaan hoitaa kaikkien teoslajien osalta.

(3) Kirjastossa asiakkaan toimeksiannosta ja yksityiseen käyttöön tulevan kappaleenvalmistuksen rajoitussäännöksiä täytyy tarkentaa, koska tällä hetkellä on erilaisia näkemyksiä jopa siitä, mitä lainkohtia asiassa sovelletaan.

(4) Julkisten kirjastojen toiminta verkkoympäristössä on jätetty toteutumaan lähes kokonaan ilman lain rajoitussäädösten tukea. Kansalliskirjastolle säädetty erivapaus ei turvaa muistiorganisaation tehtävien toteutumista, ellei aineiston etäkäytön nykyisistä rajoituksista (verkko sallittu vain vapaakappalekirjastojen välillä) luovuta. Lakiin tulee myös saada rajoitus, jonka turvin julkisella kirjastolla on oikeus valmistaa pelkästään verkon kautta levitettävistä sisällöistä fyysisiä teoskappaleita lainausta varten.

(5) Vapaakappalelainsäädäntö tulee saada pikaisesti uudistettuna voimaan.

K21. Sitaattisäännöstö on olennaisen tärkeä osa tekijänoikeuden rajoituksia, mutta lakipykälän sanamuodon yleisyys jättää käytännön tasolla liian paljon epävarmuutta. Olisi syytä tutkia, voitaisiinko myös sitaattisäännöstöä kehittää erottamalla toisistaan ”kaupallinen” ja muu sitaatti, jolloin ensin mainitulla tarkoitettaisiin sitaatin hyödyntämistä taloudellisen tuloksen saavuttamiseksi. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sitaattioikeuden käytäntöihin verkkoympäristössä, koska lain sanamuoto on selkeästi syntynyt paperille painettujen dokumenttien maailmassa.

K22. Tekijänoikeuslaki ei saa sisältää sellaisia keinoja, joiden avulla oikeudenhaltija pystyy vaikeuttamaan tai estämään kuluttajan näkökulmasta käteväen ja edullisen tavan käyttää laillisesti hankittua sisältöä tai palvelua. Kuluttajalla on oikeus edellyttää, että markkinoilla olevien tekniikoiden, laitteiden ja sisältöjen keskinäinen toimimattomuus ei ole seurausta ainakaan tekijän suojaksi säädetyistä lakipykälistä.

K23-24. Teknisen suojakeinon lainsäädännöllinen suojeleminen vääristää kilpailua varsinkin musiikin kaltaisella sisältötuotantoalueella, jossa sisällöt ovat pääosin uniikkeja. Tekijänoikeuden ei tule suojata monopolirytyksen taloudellisen tuloksen tavoittelua. Lakiin jo otetut tämänsuuntaiset säädökset on poistettava kokonaan, ei pelkästään joissakin tilanteissa.

K25. Tekijänoikeuslain rajoituksia säädettäessä on eduskunta pitänyt tarpeellisena erilaisista syistä tapahtuvaa vastikkeetonta käyttöä. Vaikka kirjastolaitos on pohjimmiltaan olemassa muistiorganisaationa eli säilyttävänä tiedonjakelijana, on julkisella kirjastolla Suomessa aina ollut myös sosiaalinen ulottuvuus ja tehtävä. Julkisen kirjaston tehtävänä on tarjota kirjallisuutta ja muita sisältöjä myös niille, joilla ei ole henkilökohtaista varallisuutta näiden sisältöjen hankkimiseen. Tekijänoikeuslain rajoituksilla täytyy jatkossakin taata, että myös vähävarainen kuluttaja voi sosiaalisesti tasa-arvoisena nauttia kulttuurin ja tieteen tuloksista.

K26. Ainakin musiikin osalta Suomessa ollaan tilanteessa, jossa oikeuksia hallinnoivat järjestöt (Teosto ja Gramex) ovat monopoliasemassa. Tällainen määräävä asema synnyttää helposti vääristymiä mm. hinnoittelussa, mutta Suomessa on käsityksemme mukaan tilanne suhteellisen hyvin hallinnassa. Opetusministeriön valvonnan lisäksi olisi kuitenkin syytä kehittää järjestelmää, jossa näiden ja muiden vastaavien organisaatioiden toimintaa seurataan ja tutkitaan neutraalissa tutkimuslaitoksessa mahdollisten epäkohtien osoittamiseksi ja korjaamiseksi.

Kirjastotoiminnan näkökulmasta on tarkoituksenmukaista, että neuvottelutilanteissa voidaan toimia keskitetysti. Toisaalta kirjastopalveluiden kannalta on myös tärkeätä, ettei kollektiivinen oikeuksista sopiminen johda tilanteeseen, jossa monopoliasemassa oleva järjestö pystyy sanelemaan sopimuksen ehdot kilpailun puuttuessa. Tämä on nähdäksemme opetusministeriön erityinen tehtävä ja velvollisuus, jota pitäisi tukea riippumattomalla tutkimustoiminnalla.

K27 & 29. Yksityiseen käyttöön tulevalle kappaleenvalmistukselle ei tule asettaa tekijänoikeuslaissa sellaisia rajoituksia, joita ei kuitenkaan voida valvoa. Tästä syystä tarkat kappalemäärät ja vastaavat ovat epätarkoituksenmukaisia. Sen sijaan on mahdollista ja kohtuullista tiukentaa entisestään käyttötarkoituksen määrittelemistä siten, ettei yksityiseen käyttöön koskaan saa liittyä taloudellisen tuloksen tavoittelua. Nykyisessä laissa oleva vaatimus laillisesta lähteestä on poistettava, koska sen soveltaminen käytännössä on mahdotonta sekä kansalaisille että viranomaisille.

Yksityiseen käyttöön tuleva kappaleenvalmistusoikeus tulee säätää perusoikeusnäkökulmasta oikeudeksi, jota ei saa esimerkiksi teknisin suojauksin estää. Suojausten suoja on tältä osin muutettava koskemaan pelkästään taloudellista hyödyntämistä.

Yksityiseen käyttöön tulevan kappaleenvalmistusoikeuden kompensatioksi tarkoitettu hyvitysmaksujärjestelmä on muutettava perusteellisesti. Lähtökohdaksi on otettava pelkästään toteutuva kappaleenvalmistus, ei sen mahdollisuus, kuten nykyisin. Hyvitysmaksu on sidottava myytävään tuotteeseen, ei muistivälineisiin, joita käytetään huomattavassa määrin tekijänoikeudellisesti merkityksettömään kappaleenvalmistukseen. Tekijänoikeuslailla on

sidottava hyvitysmaksun saaminen sisällöntuottajan velvollisuuteen tarjota kuluttajille erilaisia tuotteita, joissa korkeammalla hinnoittelulla annetaan oikeus kappaleenvalmistukseen (suunnilleen näin on tätä kirjoitettaessa tekemässä maailman kolmanneksi suurin levy-yhtiö EMI, joka tarjoaa iTunes-palvelun kautta DRM-suojatun musiikkietuuteen halvemmalla kuin DRM-vapaan ja parempilaatuisen tietueen).

K28. Analogisuus/digitaalisuus on tekninen piirre, jolla ei pidä olla mitään tekemistä tekijänoikeuden kanssa. Tänä päivänä ja vielä täydellisemmin lähitulevaisuudessa kaikki kappaleenvalmistus yksityiseen käyttöön perustuu digitaalitekniikkaan. Tekijänoikeuslain tulee olla tällaisiin teknisiin asioihin nähden täysin neutraali. Kaikki tekniikkaan sidotut säädökset vanhenevat ja aiheuttavat hankaluuksia.

K30. Karensiaika-ajattelu on kuluttajaa alistava ja halventava asenne, jollaista ei tekijänoikeuslakiin pidä sisällyttää missään muodossa. Oli kyse sitten kappaleenvalmistuksesta yksityiseen käyttöön tai esimerkiksi kirjastojen lainaustoiminnasta, sisällöntuottajalla on aina oikeus tarjota eri tavalla hinnoiteltuja tuotteita (esimerkiksi tiukasti puoleksi vuodeksi kopiosuojattu musiikkietuute puoleen hintaan verrattuna suojaamattoman tietueen hintaan). Karensiaikoja ei tule ottaa lainsäädäntöön, mutta niitä ei voida kieltää vapaan kilpailun puitteissa. Tässä suhteessa on kuitenkin pidettävä huoli siitä, ettei karensiaikoja tai vastaavia keinoja päästä käyttämään monopoliasemassa.

K31-32. Yksityiseen käyttöön tulevan kappaleenvalmistuksen teettäminen ulkopuolisella on nykyään taloudellisesti merkityksetön oikeus, koska valmistustekniikat ovat periaatteessa jokaisen kiinnostuneen ulottuvilla. Huomio tulee kuitenkin keskittää valmistettujen kappaleiden käyttämiseen, jota voidaan valvoa nykyistä tiukemminkin esimerkiksi verkkoympäristössä.

Kirjastopalveluiden näkökulmasta nykyinen lain 12 § on teknologianeutraalina toimiva, mutta sävellys- ja elokuvateoksiin liittyvä kavennus on menettänyt merkityksensä. Se tulisi poistaa laista samalla kun tiukennetaan käyttötarkoitukseen liittyviä ehtoja. On syytä ymmärtää, että yksityiseen käyttöön tulevaa kappaleenvalmistusta ei säätele enää käytettävissä oleva teknologia vaan sisältöjen saatavuus. Teettämisoikeuden teoslajikohtaisella rajaamisella ei saavuteta mitään etuja.

Lakiin voi olla syytä kirjata selkeästi, että oikeus 12 §:n perusteella teettää yksityiseen käyttöön tulevan kappaleen valmistaminen ulkopuolisella voi tarkoittaa myös kopioinnin teettämistä julkisessa kirjastossa.

Yksityiseen käyttöön tulevan kappaleenvalmistuksen teettäminen ulkopuolisella kaupallisella palvelulla on mielestämme ainoa tapahtuma, jossa voidaan harkita lakiin kirjattuja rajoituksia. Tällainen rajoitus voi olla vaatimus teoskappaleen olemisesta teettäjän hallussa tai vaatimus siitä, ettei kaupallisella teettäjällä saa olla hallussaan mitään teetettäviä teoskappaleita. Verkkoympäristössä tällaisten vaatimusten toteuttaminen saattaa kuitenkin olla mahdotonta. Tästä syystä voi osoittautua järkeväksi ottaa lain lähtökohdaksi tosiasioiden tunnustaminen. Silloin teettämisen kohtuullisuuden raja määrittäisi yksityisoikeudellisesti ja yksittäisissä tapauksissa.

K33. Nykyinen hyvitysmaksujärjestelmä (muistin verotus) perustuu epäoikeudenmukaiseen ja epätarkoituksenmukaiseen toimintamalliin. Hyvitysmaksua tulee laillisesti voida periä ainoastaan toteutuneesta kappaleenvalmistuksesta, ei sen mahdollisuudesta, kuten nykyisessä mallissa.

Hyvitysmaksu tulisi sisällyttää ostettavan tuotteen hintaan, ei jokaiseen mahdolliseen kappaleenvalmistusaktiin. Vain pieni osa kappaleenvalmistuksesta yksityiseen käyttöön perustuu taloudellisen edun tavoitteluun (tämä on käynyt ilmi mm. Teoston tekemisissä tutkimuksissa). Tästä syystä ei ole perusteltua ulottaa hyvitysmaksua ensimmäistä hankintaa pidemmälle. Hyvitysmaksun periminen ja välittyminen tulee jättää sisällöntuottajan ja hänen kanssaan sopimuksen tehneen tekijän väliseksi asiaksi. Tällöin hyvitysmaksu ei ole tekijän tahdosta riippumaton verotusautomaatti, vaan tekijän oikeus.

K34. Verkkovälityksen ehdoissa on sovittava, mitä loppukäyttäjä voi milläkin hinnalla tehdä. Oikeus kappaleenvalmistukseen yksityiseen käyttöön täytyy tällaisessa kaupankäynnissä olla markkinavetoista siten että kopio-oikeuden saa hiukan korkeammalla hinnalla. Tällöin hyvitysmaksu toteutuu oikeudenmukaisesti, eikä monimutkaisia organisaatioita tarvita.

K35. Oikeus kappaleenvalmistukseen yksityiseen käyttöön on luonteeltaan perusoikeus, joka ei saa olla riippuvainen teknisestä kehityksestä. Lakiin perustuva perusoikeus on nähtävä perusturvana, jota voi laajentaa ja laadullisesti parantaa maksamalla saatavasta lisäarvosta.

K36-42. Näihin kysymyksiin meillä ei ole tarvetta eikä pätevyyttä ottaa kantaa.

K43-44. Sopimuslisenssi on mielekäs järjestely, kun toiminta on sisällöltään ja määrältään ennalta arvaamatonta, kun osapuolia on runsaasti ja kun toiminnan yksittäiset osiot ovat taloudellisesti vähäarvoisia tai merkityksettömiä. Pääosa kirjastojen palveluista on tällaista toimintaa, mistä syystä sopimuslisenssiä pidämme järkevänä ratkaisuna tilanteissa, joissa laki ei suoraan salli jotain toimintaa.

Yhden ja yleisen sopimuslisenssin teoreettinen houkuttelevuus on merkittävä, mutta käytännössä sellaiseen ei liene mahdollisuuksia. Oikeuksien hallinnointi poikkeaa eri aloilla niin paljon, että yhteisen näkemyksen löytäminen ei olisi helppoa. Periaatteessa kirjastoala kuitenkin tukee sellaisia ratkaisuja, joilla voidaan säästää voimavaroja ja ratkaista monimutkainen ja työläs ongelma kansallisella sopimuksella.

Sopimuslisenssisäännökset ovat laissa tarpeen, niitä ei tule poistaa.

K45-49. Pidämme tärkeänä, että tekijänoikeuslaki turvaa yksittäisen tekijän aseman oikeuksien hyödyntämisestä neuvoteltaessa. Lakia ei tule muuttaa siten, että tekijänoikeuden alkuperäisen omistajan asema heikkenee.

Sopimusvapauden suhde kollektiivisiin järjestelyihin on ristiriitainen aihepiiri, jota kirjastopalveluiden näkökulmasta on pakko tarkastella sekä tekijän että loppukäyttäjien näkökulmasta. Perinteisesti kirjastot ovat tukeneet tekijän oikeutta päättää teoksensa ensimmäisestä julkaisemisesta ja muusta primaarikäytöstä, mutta pitäneet tärkeänä, ettei tekijä voi ilman painavaa syytä estää julkistetun teoksen edelleen levittämistä, koska sellainen oikeus tekisi kirjastojen toiminnan liki mahdottomaksi.

K50. Oikeuksien yhteisvalvonnan suurin ongelma on järjestökentän epäsuhtaisuus eri sisältöalueilla. Musiikin oikeuksia hallinnoidaan ja valvotaan käytännössä kattavasti kahden järjestön (Gramex, Teosto) kautta, kuvataiteilijoiden asiat hoidetaan yhdessä järjestössä (Kuvasto), mutta muitten teoslajien kohdalla tilanne on tällä hetkellä epäselvä. Elokuvateosten

oikeuksia yhteisesti valvovaa järjestöä ei ole ja tekstiteosten yhteisvalvontaa tavoittelevat ainakin Sanasto tekijöiden edustajana ja Kopiosto lähinnä kustantajien edustajana. Kopioston erityispiirteenä on sen historia yhden kappaleenvalmistustekniikan asioiden hoitajana.

On kuitenkin kyseenalaista, voidaanko tällaista asiaa edes yrittää ratkaista lainsäädännön kautta menemättä hyvin voimakkaasti tekijän oikeuksien alueelle.

K51. Ajatus eurooppalaisesta online-musiikkipalvelumallista on ymmärrettävä, mutta verkkoympäristön todellisuudessa täysin vanhentunut. Tällä hetkellä verkkomusiikin jakelussa sovelletaan protektionistisia aluekohtaisia rajoituksia ("musiikkikappaleen X voi ladata vain maan y alueella"), jotka haittaavat normaalia kaupallista kilpailua ja huonontavat merkittävästi kansalaisten saamaa palvelua. Vain kansainvälisesti yhdenmukaisten verkkokaupankäynnin pelisääntöjen vallitessa otetaan huomioon myös kuluttajan näkemykset.

EU:n komission linjaus EU:n tasoisesta lisensoinnista merkitsisi kotimaisten valvontajärjestöjen roolin heikkenemistä, mahdollisesti jopa romahtamista. Kirjastopalveluiden näkökulmasta tällainen kehitys ei ole toivottavaa, sillä vaikka kilpailu alalla saattaisi helpottaa joidenkin sopimuslisensointiratkaisuiden syntyä, päätösvallan keskittyminen johonkin jättimäiseen keskukseen Lontoossa saattaa merkitä myös kirjastojen ja muiden sopimusosapuolten aseman vakavaa heikentymistä. Tässä tilanteessa emme tue EU:n komission linjausta emmekä toivo Suomen lähtevän mukaan suosituspohjalta. Oikeuksien hallinnointijärjestelmiä on kuitenkin syytä tutkia kriittisesti lähtien tekijöiden ja kuluttajien tarpeista. Uudistuksia ei kuitenkaan tule räätälöidä pelkästään suurten yritysten tarpeiden mukaan.

K52-53. Pidämme tärkeänä selkeän eron tekemistä tuottamuksellisen, yleensä taloudellisen edun tavoitteluun liittyvän tekijänoikeuden loukkaamisen ja satunnaisen, tahattoman ja taloudellisesti merkityksettömän loukkaamisen välillä. Kun Suomenkin tekijänoikeuslakiin on nyt kirjattu useita pykälä, joiden nojalla kuka tahansa kansalainen saattaa syyllistyä tekijänoikeuslain rikkomiseen vahingossa tai tietämättään, tilanne on epätydyttävä.

Tässäkin kohdassa korostaisimme rikkomuksesta saadun hyödyn tai vastaavasti aiheutetun haitan arviointia. Tekijänoikeuslaista tulisi poistaa kaikki sellaiset sanktiot ja sanktiolla uhkaamiset, jotka kohdistuvat tahattomaan ja taloudellisesti merkityksettömään toimintaan. Päähuomio tulee kiinnittää niihin loukkauksiin, jotka tehdään tietoisesti ja harkiten taloudellisen edun saavuttamiseksi. On huomion arvoista, että viime vuosien lainsäädännöllinen uudistustyö on lisännyt painetta tavallisten kansalaisten suuntaan, mutta jättänyt varsinaisen ammattirikollisuuden jokseenkin rauhaan. Vaikka tämä saattaa olla lainvalvonnan näkökulmasta realistista, se on silti epätarkoituksenmukaista ja johtaa vain lainkunnioituksen vähentymiseen.

Terminologian täsmällisyyteen tulisi myös kiinnittää huomiota. Propagandistinen yleispuhe "piratismista" ei oikein sovi lainsäädännön yhteyteen. Ammattimaisen laittoman valmistuksen ja levittämisen rinnastaminen terminologisesti yksityisten kansalaisten toimintaan, jossa ei liikutella lainkaan rahaa, on paitsi kohtuutonta, myös harhaanjohtavaa. Lähinnä oikeudenhaltijajärjestöjen arkipropagandaa tukeva pakote- ja uhkajärjestelmä ei ole oikeusvaltiossa hyvä järjestely. Oikeusjutut yksittäisiä kansalaisia vastaan kohtuuttomine rangaistusvaatimuksineen osoittavat, että koko pakotejärjestelmä on suunnattu väärin. Esimerkiksi laittomasti valmistettujen tallenteiden maahantuonti omaan käyttöön on itse ongelman eli rikollisen teollisuuden toiminnan vaikeuttamisen kannalta merkityksetöntä, kun useissa tapauksissa laittoman ja laillisen tallenteen erottaminen toisistaan edellyttää asiantuntijan tutkimusta.

K54-55. Verkkoympäristön monimutkaisuus ei saa johtaa sellaiseen laittoman toiminnan vastaiseen lainsäädäntöön, joka tiedetään ennakkoon toimimattomaksi ja tehottomaksi, mutta jolla on samalla haitallisia vaikutuksia laillisiin toimintoihin. Taistelu vertaisverkkoja vastaan ei voi onnistua, koska verkkoympäristö on joustava ja uusia tekniikoita kehitellään koko ajan. Lainsäädännöllä ei tällaiseen voi varautua enempää kuin mitä yleisellä tasolla voidaan todeta tämän tai tuon toiminnan laillisuudesta.

Verkkoympäristön riskit yritystoiminnalle täytyy nähdä samalla tavalla kuin muutkin yritystoiminnan riskit. Niitä ei voi eikä pidä lainsäädännön avulla yrittää torjua, vaan ratkaisut täytyy löytää markkinoiden toimintamekanismeista.

K56. Linkitystekniikka on sinänsä tekijänoikeudellisesti epärelevanttia aivan samalla tavalla kuin minkä tahansa muunkin faktatiedon toteaminen. Kellään ei voi olla omistusoikeutta verkko-osoitemerkinnettään, joita linkit lähes aina ovat. Tekijänoikeuslakiin tulee kirjata periaatteet, joiden mukaan linkitys sinänsä on vapaata, mutta sen avulla ei saa syyllistyä suojausten kiertämiseen, huijaukseen tai muuhun laittomaksi arvioituun.

K57. On tärkeätä, että verkkoympäristössä voidaan soveltaa myös sellaisia periaatteita ja oletamasäädöksiä, jotka fyysisten teoskappaleiden maailmassa olisivat hankalasti toteutettavissa tai mahdottomia.

Tässä suhteessa olisi tärkeätä luoda ensin selkeä terminologia ja määritelmät eriasteiselle tekijänoikeuden suojalle verkkoympäristössä. Tällä hetkellä alalla liikkuu runsaasti sellaisia englanninkielisiä käsitteitä kuten freeware, shareware, public domain, open access ja open source. Ainakin EU:n tasolla pitäisi pystyä sopimaan nimitykset ja määritelmät ”täydestä suojasta” poikkeaville suojatyypeille. Oletamasäännökset voivat olla liian jyrkkiä toimia yksittäisten tekijöiden näkökulmasta.

K58-61. Kun EU:n direktiivin voimalla on säädetty tietynlaiset avoimen tietoverkon käyttömuodot tekijänoikeudellisesti vapaiksi (11a §), on johdonmukaista hahmotella periaatteiden sellaisen verkkoaineiston osalta, jonka suoja ei ole teknisin tai taloudellisin estein erikseen osoitettu.

Lähtökohtana voidaan pitää oletamaa tiettyjen loppukäyttäjän toimintojen sallimisesta. Kun oikeudenhaltija on saattanut teoksen kenen tahansa ulottuville, hänen voidaan katsoa oikeudestaan päättää sen hyödyntämisestä yksityisessä käytössä. Olisi kuitenkin erittäin pitkälle vietyä olettaa, että oikeudenhaltija olisi samalla luopunut taloudellisen hyödyntämisen oikeuksistaan.

Tässä tulisi soveltaa kohdassa K57 hahmoteltua suojatasojen tarkempaa määrittelyä, jolle voitaisiin kehittää myös verkkoympäristössä helposti havaittavissa oleva koodimerkintä. Tällöin voitaisiin erityisillä merkinnöillä ilmaista, mihin käyttömuotoihin oikeudenhaltija on antanut luvan (tällä hetkellä asia täytyy ilmaista kielellisesti yksiselitteisellä tavalla). Jos merkintää ei ole, teokseen suhtaudutaan täyden suojan lähtökohdasta.

Käyttölupaolettaman määrittelyminen käyttäjän mukaan saattaa johtaa monimutkaisiin järjestelyihin ja tulkintoihin (tyhjentävän listan tekeminen on aina vaikeata). Sitä tehokkaampaa olisi todennäköisesti ottaa määrittelyn lähtökohdaksi kaupallinen hyödyntäminen versus muut käyttötavat.

K62-64. Verkkoympäristössä toimivat hakuohjelmat ovat tietyn teknologisen vaiheen ratkaisu verkkosisältöjen määrästä aiheutuvaan löytymisen ongelmaan. Hakuohjelmien tulkitseminen tekijänoikeudellisesti relevanteiksi sinänsä ei ole mielekästä, ratkaisevaa täytyy olla, miten hakutuloksia käytetään. Kuten hyperlinkkien kohdalla, myöskin hakuohjelmille voidaan kohtuuden näkökulmasta säätää käyttörajoituksia, jotka liittyvät toisen osapuolen satsausten taloudelliseen hyödyntämiseen.

K65-66. Avoimen tietoverkon kansainvälisyys on tosiasia, johon kansalliset tekijänoikeuslait tulisi sopeuttaa. Tällä hetkellä on monien verkkoaktiiviteettien kohdalla kohtuuttoman vaikeata tietää, minkä lainsäädännön mukaan toimien laillisuutta arvioidaan. Usein esiintyvä oletus, jonka mukaan sovellettava laki määräytyy palvelimen fyysisen sijainnin mukaan, on pidemmällä tähtäimellä varmasti kierrettävissä oleva asia. Vertaisverkkotekniikat toimivat jo nyt ilman tietystä valtiosta sijaitsevaa keskuspalvelinta.

Kokonaan eri asia on, onko uuden kansainvälisen yleissopimuksen luominen realistinen tavoite. Asiaa tulee joka tapauksessa tutkia vakavasti, koska verkkopalveluiden laillisuuden arviointia ei jatkuvasti kasvavan taloudellisen volyymin olosuhteissa voi loputtomasti lykätä.

Tekijänoikeussäädösten toimeenpanon tehostamiseen ei liene yhteiskunnallisia edellytyksiä EU:ta laajemmalla alueella, ei välttämättä edes EU:n sisällä.

K67-68. DRM-järjestelmät tarjoavat teoriassa monipuolisia välineitä tekijänoikeudellisesti suojattujen sisältöjen hallintaan. Toistaiseksi niiden käyttö on kuitenkin keskittynyt toimintaan laitonta verkkojakelua vastaan sekä kuluttajien elämän vaikeuttamiseen. Vapaan kilpailun olosuhteissa niiden soveltamista ei voida kieltää, mutta lainsäädännöllä ei pidä tukea kilpailun rajoittamiseen ja kuluttajansuojan heikentämiseen tähtäviä teknisiä ratkaisuja. Ylipäätään asian ei pitäisi kuulua tekijänoikeuslainsäädännön toimialaan, koska kyse on enimmäkseen kauppa- ja kilpailuoikeudesta.

K69-73. Teknisten suojausten suojaamisen ottaminen tekijänoikeudellisen säätelyn osaksi on ollut ongelmallista WIPO-sopimuksesta alkaen. Se on johtanut jatkuviin hankaluuksiin kuluttajien näkökulmasta, mutta myös tekijöille verkkokaupan leviämistä jarruttamalla.

Jos jo säädettyjä teknisten suojien suoja ei saada laista poistetuksi, on vähintään säädettävä kielletyksi millään tekosyillä piilottaa tekijänoikeudellisesti vapaata aineistoa teknisten suojausten taakse.

Parempi ratkaisu olisi kuitenkin koko asian poistaminen tekijänoikeuslaista, koska mm. ”tehokkaan suojaus” kaltaisia peruskäsitteitäkään ei ole kyetty eikä todennäköisesti koskaan kyetä määrittelemään riittävällä täsmällisyydellä. Jos tekninen suojaus on tehokas, se ei tarvitse lain suoja. Jos se ei ole tehokas, se ei muutu tehokkaaksi lain avulla.

K74. Tekijänoikeudellisten hallinnointitietojen sijoittaminen digitaaliseen teokseen ei ole ongelma, ellei niitä käytetä kuluttajan tai alkuperäisen tekijän aseman heikentämiseen. Suojatun teoksen hallinnointi on kohtuullinen oikeus.

K75-76. Tekijänoikeusmerkintöjen systemaattinen soveltaminen on teoriassa hyvä ajatus, mutta sen toteuttaminen käytännössä on erittäin vaativa hanke. Perinteinen automaattisesti syntyvä suoja lienee toiminut Suomessa ongelmitta, joten siitä luopumiseen ei ole tarvetta.

K77-81. Tärkeintä olisi laatia erilaisille tekijänoikeudellisesti toisistaan poikkeaville julkaisutavoille selkeä terminologia ja määritelmät (katso K57). Tekijänoikeuslakiin ei tule ottaa säädöksiä terminologisesti epäselvistä ideoista ja tekniikoista. Toisaalta lainsäädännön uudistuksin on tarpeen mukaan varmistettava, ettei laki estä tekijöitä levittämästä teoksiaan haluamallaan tavalla.

K82. Lähioikeuksien suoja-aikoja ei tule pidentää. Pidentämisen sijasta tulisi tarkastella riippumattomien tutkimusten avulla, minkälaisia esteitä nykyisetkin suoja-ajat muodostavat esimerkiksi musiikin uudelleenjulkaisemiselle, kun oikeudenhaltijoita ei löydetä tai he ovat haluttomia myöntämään lupia. Lähioikeuksien alisteisuus varsinaiselle tekijänoikeudelle tulee säilyttää. Sellaista tilannetta ei voida pitää yleisen edun mukaisena, että lähioikeus ulotetaan teknisin tempuin ajallisesti kauemmas kuin varsinainen tekijänoikeus.

K83. Mikäli kysymyksellä tarkoitetaan kansainvälistä tekijänoikeuden suoja-aikaa, voidaan hyvänä tavoitteena pitää samanpituista suoja-aikaa kaikkialla. Tämä pyrkimys ei kuitenkaan saa johtaa suoja-ajan pidentämiseen. Suoja-ajan pidentämistarvetta on perusteltu ihmisten keski-ikä nousulla. Todellisuudessa pyrkimyksenä on ostettujen oikeuksien hallinnoinnin ja taloudellisen hyödyntämisen pidentäminen maksimaalisen pitkäksi ajaksi, viime kädessä pysyvästi. Tällainen pyrkimys on sivistyksellisesti erittäin vaarallinen.

Jos kysymyksellä tarkoitetaan musiikkiesitysten suojan pidentämistä yhtä pitkäksi kuin varsinainen tekijänoikeus, vastaus on kielteinen. Jos kysymyksellä tarkoitetaan esimerkiksi Ranskassa käytössä olevaa poikkeavaa laskutapaa (70 vuotta tekijän kuolemasta plus 8 vuotta sotavuosien takia), käytännön yhtenäistäminen on suotavaa siten, että pidemmät suoja-ajat lyhennetään.

K84-86. Tuntemattoman tekijän teoksen suoja koskevia säädöksiä tarvitaan, mutta lähinnä täsmentävässä ja määrittävässä tarkoituksessa. Ehdotus käyttöluvia myöntävästä julkisesta viranomaisesta on kannatettava tapauksissa, joissa tekijänoikeudellinen suoja on ilmeisesti olemassa, mutta oikeudenhaltija on tuntematon tai kiistanalainen.

Lakiin kirjattu periaate, jonka mukaan riittävä ponnistelu tekijänoikeuden selvittämiseksi vapauttaa korvausvastuusta, on kohtuullinen tavoite, jotta kulttuurisesti tärkeät hankkeet eivät kaadu ylivoimaisen hankaliin tapauksiin.

Ratkaisujen täytyy olla yleisiä, ei pelkästään arkistoja ja kirjastoja koskevia. Anonyymien teoksen käytöstä ei pidä ryhtyä perimään korvauksia.

K87. Musiikkiaänitteiden kirjastolainaukselle ei tule säätää karenssiaikaa. Julkisten kirjastojen taloudellinen merkitys uusien tallenteiden myyntiin on niin marginaalinen, ettei karenssiajalla olisi toivottuja vaikutuksia, mutta sen sijaan merkittäviä kulttuurisia ja sivistyksellisiä haittavaikutuksia.

Sen sijaan karenssiaika voi olla kohtuullinen ratkaisu joissakin musiikin verkkojakeluun liittyvissä järjestelyissä, joissa kirjasto on mukana.

K88-90. Näihin kysymyksiin meillä ei ole tarvetta eikä pätevyyttä ottaa kantaa.

K91. ”Yhteiskuntasopimus” tekijänoikeuslaissa olevan selkeän säädöksen korvaavana järjestelynä on kiintoisa ajatusleikki. Verkkoinaiteista koskeva hahmotelma kuulostaa järkevältä ainakin kirjastopalveluiden näkökulmasta. Tässä yhteydessä tulisi kuitenkin täsmentää, millä tavalla yhteiskuntasopimukseen perustuva järjestely voi olla mahdollinen, jos se ei ole kaikkia

osapuolia pakottavaa. Nykyinen tekijänoikeusmallimme nojautuu kahteen toimintatapaan; lakisääteiseen pakkoon ja lain sallimaan sopimukseen. Jos yhteiskuntasopimus on jotain muuta, se olisi hyvä määritellä selkeästi alusta alkaen.

K92-93. Linkittäminen tulisi laissa eksplisiittisesti säätää tekijänoikeudellisesti vapaaksi. Asian jättäminen tekijänoikeuden ulkopuolelle jättää turhaa tilaa spekuloinnille. Jos linkittämiseen liittyy tekijän moraalisia oikeuksia, kyse tuskin on enää pelkästä linkittämisestä.

K94-95. Avoimessa tietoverkossa laillisesti yleisön saatavilla oleva aineisto, on mielestämme jo nyt tutkimuskäytössä sallittua. Miksi ei olisi, ellei ”käytöllä” tarkoiteta luvatonta taloudellista hyödyntämistä?

Tieteellisten kirjastojen oikeus toimittaa asiakkaille aineistoa näiden toimeksiannosta sähköisesti esimerkiksi PDF-muotoisina dokumentteina, on mielestämme mahdollista jo nyt lain 12 §:n perusteella.

Jos tavoitellaan tieteellisille kirjastoille oikeutta palvella kopioilla myös muuta kuin yksityistä käyttöä, asian järjestäminen ”yhteiskuntasopimuksella” on hyväksyttävissä oleva ratkaisu, ei kuitenkaan yhtä hyvä kuin suoraan lakiin kirjattu erivapaus.

K96-97. Opinnäytteissä tulisi sallia minkä tahansa laillisesta lähteestä saadun aineiston käyttö. Tämän vapauden ei tarvitse ulottua ulkopuoliseen tilaajaan, sitä olisi vaikea perustella samalla tavalla kuin itse opinnäytteen tekemistä.

K98. Mediakasvatuksen kaltaisten ”yleishyödyllisten” hankkeiden edistäminen millä tahansa yhteiskuntasopimuksella on kannatettavaa. Saman tien voitaisiin harkita asian ilmaisemista suoraan laissa.

K99-100. Julkisessa omistuksessa olevia taidevarantoja tulee voida vapaasti esittää kansalaisille. Tätä periaatetta tulee voida soveltaa myös julkisessa tietoverkossa.

”Eräistä yksittäisistä kysymyksistä” toteamme seuraavaa:

”Julkisen esittämisen” käsitettä olisi laissa syytä selventää, koska sen kattama alue on muuttunut tuoreimpien uudistusten takia.

Käsitteiden ”julkaiseminen” ja ”julkistaminen” erotteluun on edelleen tarvetta, koska esimerkiksi kirjastoissa ja varsinkin arkistoissa ja museoissa on runsaasti uniikkeja teoksia, joita ei ole koskaan julkaistu. Sen sijaan on syytä tarkastella näiden käsitteiden ilmentymiä tekijänoikeuslaissa kriittisesti. Esimerkiksi tulisi selkeästi ratkaista, tuleeko julkaisematon ja julkistamaton uniikkiaineisto ainakin julkistetuksi, kun se liitetään julkisen arkiston, museon tai kirjaston kokoelmaan.

”Julkaiseminen verkkoympäristössä” ei kaipaa erillistä määrittelyä, jollei sille jostain syystä haluta antaa ”kolmannen” olemassaolon tavan statusta. Tällainen tarve tulisi perustella ennen erillisen määrittelyn esittämistä.

Suojattujen teosten käyttöä opetustilanteissa tulisi helpottaa ja selkiyttää.

Kysymys kirjastojen kaukopalvelusta on monitahoinen ja varmasti selkiinnyttämistä kaipaava. Terminologisesti täytyy joka tapauksessa tehdä ero käsitteiden ”kaukolainaus” ja ”kaukopalvelu” välillä. Ensin mainittu tarkoittaa fyysisen teoskappaleen lähettämistä yhdestä kirjastosta toiseen kirjastoon asiakkaan käyttöön (paikan päällä tai lainattavaksi). ”Kaukopalvelu” on yleisempi käsite, joka sisältää ”kaukolainauksen” lisäksi myös dokumenttikopioiden toimittamisen (englannin kielessä *document delivery*).

Nykyisen lain puitteissa ei kaukolainaukselle ole asetettu muita ehtoja kuin mitä lainaustoiminnassa muutenkin on (tietyt teoslajit ovat luvanvaraisia). Sen sijaan dokumenteista tehtävien kopioiden välittämiseen liittyy sekä tulkintakiistoja että aitoa epäselvyyttä toiminnan laillisista puitteista.

Kirjastojen tulkinnan mukaan asiakkaan toimeksiannosta tapahtuva kopiointi (12 §) perustuu teknisesti neutraaliin määritelmään, joka sallii yhtä hyvin perinteiset valokopiointiin kuin moderniin digitaalisiin menetelmiin perustuvat tavat. Kirjastojen tulkinnan mukaan laki ei aseta estettä asiakkaan toimeksiannosta valmistetun teoskappaleen toimittamiselle verkon kautta suoraan asiakkaalle (12 §:ssä ei ole asiasta todettu yhtään mitään). Tietyt teoslajit ovat kokonaan tämän toimeksiannosta tapahtuvan kopiointioikeuden ulkopuolella (suojatut sävellys- ja elokuvateokset).

Eräille kirjastoille laissa suotu oikeus välittää asiakkailleen turvaperustein digitoituja sisältöjä ei tällä hetkellä sisällä oikeutta tämän aineiston ”kaukokäyttöön” verkon kautta. Tämä on selkeä ongelma, joka tulee ratkaista.

Käsitteellä ”digitaalinen lainaaminen” tarkoitettaneen useimmiten toimintaa, jossa kirjasto sisällöntuottajan kanssa tekemänsä sopimuksen perusteella ”lainaa” digitaalisessa muodossa olevan sisältötiedoston määrääjäksi. Vaikka tällaista toimintaa harjoitetaan perinteistä lainausta simuloiden, kyseessä on tekijänoikeuslain näkökulmasta sopimusvarainen käyttöoikeus, jolla ei ole todellista yhteyttä lain tarkoittamaan julkaistun teoskappaleen edelleen levittämiseen. Saattaisi olla tarpeen täsmentää tätäkin asiaa jopa tekijänoikeuslaissa.

Sitaatiooikeutta koskevat tai sivuavat säädökset olisi hyvä kerätä yhteen pykälään. Sitaatin kohteena olevan osan on syytä nauttia samaa suojaa kuin emoteoksenkin.

Teknisen toimenpiteen kiertämiskeinon kiellon rikkominen tulee poistaa tekijänoikeuslaista ja säätää siitä korkeintaan asianomistajarikoksena.